

Arkiv og Publikum.

Indledning til en Diskussion i Personalhistorisk Samfund
den 4. Marts 1919.

Af E. Marquard.

Der stod for henved en Snes Aar siden i Nationaltidende en Skildring af, hvorledes en Besøgende, der ønskede at anstille en Undersøgelse i Rigsarkivet, blev modtaget her. Han kom ind i Læsesalen, hvor der under de store, hvide Hvælvinger herskede Arbejdets andagtsfulde Tavshed og hvor flittige Forskere sad fordybede i store Protokoller og gulnede Papirer. Listende kom en af Arkivets Embedsmænd hen og spurgte om hans Ønske, hvorpaa han efter en Konference med et Par andre Arkivembedsmænd forsvandt. Kort efter dukkede han op igen med nogle gamle tykke Protokoller, hvis Indretning han forklarede den Besøgende, hvorefter han igen forsvandt for atter at dukke op med Favnen fuld af Pakker og Protokoller, atter forsvandt og atter kom frem, stadigt med flere Protokoller og Pakker, som han stablede op omkring den Besøgende, først paa Bordet foran ham og ved Siden af ham og saa paa Gulvet omkring ham, og da Arkivembedsmanden saa havde begravet den nye Besøgende fuldstændigt i Arkivalier og saa ham sidde fordybet i sit Arbejde, vekslede han et Blik med de andre Arkivmænd og gned sig fornøjet i Hænderne, som om han vilde sige: Nu har vi Dig, min Ven, nu er Du fanget. Du slipper aldrig herfra igen.

Da denne lille Historie nylig faldt mig ind, saa jeg for mig et andet Billede: Jeg saa den samme Mand, der hin Dag for en Snes Aar siden som ængstelig Begynder havde vovet sig ind i det gamle Rigsarkiv, træde ind i Arkivets nuværende Læsesal, hvor han først gik hen til Budet, der sidder ved Indgangen, og hviskende betroede ham en Seddel, hvorefter Budet forlod Salen. Saa snart han var ude af Døren, gik den Besøgende hen til en anden Arkivtjenestemand og derefter til en tredje, der begge i samme hviskende Tone fik betroet et Par Sedler og ligeledes begge forsvandt. Den Besøgende gik saa hen til Bogreolerne, tog nogle Bind der og begyndte at arbejde. Kort efter gik Døren fra Læsesalen til Magasinet op, og indtraadte Budet, belæst med et Læs store Protokoller, efterfulgt nogle faa Minutter senere med kort Mellemlum af de to andre Arkivtjenestemænd, der ligeledes højt belæssede bragte den Besøgende Bjærg af Arkivalier. Men nu blev han ikke begravet iblandt dem. Med udpræget Rutine slog han op i dem, noterede nogle Tal og afleverede saa Bind efter Bind, indtil Opsamlingsbordene var

fyldte med bjærgehøje Stabler af afbenyttede Bind. Og da Klokken slog fire, kørte Budet en Sækkevogn med en stor Kasse ind og trillede saa Læs efter Læs ud af Dagens Arbejdsstof.

Og jeg saa et andet Syn for mig: Jeg kom ind i Landsarkivets Læsesal og saa for mig to lange Borde med en Række Besøgende, der omkring sig havde anbragt Stabler af Protokoller og Pakker; paa Bordene og paa Gulvet, ja endog paa Reolen langs Vinduerne laa Stabel ved Stabel, medens andre Stabler ustandseligt blev bragt ud og nye baaret ind igen. Og næsten alle disse Besøgende var Personalhistorikere!

Den først omtalte Historie i Nationaltidende behøver ikke at have været overdrevet; dengang, dvs. for en Snes Aar siden, kunde det tænkes, at der kom enkelte Besøgende, der kunde betegnes som Storforbrugere af Arkivalier. At de sidste to Billeder ikke blot ikke er det, men at det tværtimod er et overmaade almindeligt Syn, kan vist de fleste Tilstedeværende bekræfte af egen Erfaring.

Der er i Løbet af en Snes Aar foregaaet en Udvikling, en Udvidelse i Omfanget af de Besøgendes Antal og Benyttelse af Arkiverne, der til Tider trods Nybygninger og Udvidelse af Personale har været ved at sprænge Rammerne. Der har været og er Dage saa travle, at Personalet næsten ikke har kunnet forstaa, hvorledes det skulde opfylde de Krav, som den stedse voksende Skare Besøgende og deres stigende Rekvisitioner stiller.

Det er derfor ganske naturligt, at Spørgsmaalet om Forholdet Arkiv og Publikum atter og atter er dukket op og har krævet en Undersøgelse. En Udvidelse af denne Art medfører med Naturnødvendighed, at man stiller sig det Spørgsmaal, om Arkiverne har kunnet honorere de voksende Krav, der stilles til dem, og om Kravene er berettigede eller om der bør gribes hæmmende ind fra Arkivernes, d. v. s. Statens Side.

Afdøde Arkivsekretær Grove offentliggjorde i sin Tid i Pers. Tidsskr. 5 R. VI Bd. S. 79 ff. en ret omfangsrig Afhandling om dette Spørgsmaal med Titlen »Arkiver og Genealoger«. Anledningen hertil var den Debat, der var ført herom paa de tyske Arkivdage. Man var i Tyskland med større og større Uvilje bleven Vidne til den voksende Beslaglæggelse af Arkivernes Personale og Arkivfonds, som skyldtes Personalhistorikerne, og konservativ, som de fleste Arkivmænd let bliver overfor nye Krav, ønskede man at undersøge deres Berettigelse, med andre Ord Nyttens af det Arbejde, der her krævedes af Arkiverne.

Arkivsekretær Groves Afhandling var væsentligt et Referat af Forhandlingerne og navnlig en fuldstændig Gengivelse af et Foredrag, som afdøde Rigsarkivar Dr. Secher vilde have holdt paa den ottende tyske Arkivdag i Lübeck og som fandt Optagelse i

Protokollen over Arkivdagens Forhandlinger, der blev offentliggjort i »Korrespondenzblatt des Gesamtvereins der deutschen Geschichts- und Altertumsvereine« for 1908.

Imidlertid forekommer det mig, at den omhandlede Artikel, der jo i Virkeligheden var Dr. Sechers, selv om Haanden var Esaus, lidt for meget minder om det bekendte tyske Ord, der udtrykker Tilfredshed med, »wie wirs so herrlich weit gebracht«. At den ensidigt kun beskæftiger sig med Personalhistorikerne, er sikkert sket med Vilje, men dels mener jeg, at vil man gaa ind paa Spørgsmaalet, kan man ikke nøjes med dem alene, dels forekommer det mig, at Spørgsmaalet gaar en Del dybere end den nævnte Afhandling, og dels endelig er jeg paa visse Punkter ikke enig med de to nævnte Herrer. Det forekommer mig, at de i deres Egenskab af Arkivembedsmænd glider noget for let hen over de Vanskeligheder, som den stærke Udvikling af Arkivernes Benyttelse medfører.

Grunden hertil er ikke vanskelig at paavise: I de Aar, da Dr. Secher var ansat i Rigsarkivet, var de Besøgendes Antal forsvindende lille i Sammenligning med Nutidens, og heller ikke Arkivsekretær Grove opnaaede at opleve hele den stærke Stigning i Benyttelsen, men desuden var hans Artikel jo, som sagt, en Gengivelse af Dr. Sechers Udtalelser i »Korrespondenzblatt«, men ikke nogen Kritik af den. Endvidere er Dr. Sechers Stilling til Spørgsmaalet sikkert bleven paavirket af, at han som Landsarkivar i Begyndelsen har næret en vis Frygt for, at Benyttelsen af Landsarkivet vilde blive for ringe, saa at hans Opfattelse væsentlig var den, at det gjaldt om at drage saa mange Besøgende til Arkiverne som muligt.

Men dette er kun til en vis Grad rigtigt. Selvfølgelig gælder det om at gøre Arkiverne saa frugtbringende som muligt for alle dem, der kan have Udbytte af dem, og det gælder ogsaa om at drage alle disse til Arkiverne, men medens Bibliotekerne har Bud til saa godt som hele Landets Befolkning, fordi de fleste paa et eller andet Punkt kan høste Gavn og Belæring af Bogskattene, er Forholdet jo et ganske andet for Arkivernes Vedkommende. Den Kreds, der har Forudsætningen for at benytte et Arkiv, er ganske anderledes begrænset; Arbejdet i et Arkiv kræver visse uafviselige Forudsætninger, og Stoffet i et Arkiv og Bearbejdelsen deraf stiller Krav til den Besøgende af en saadan Art, at de fleste Mennesker vilde spille Tiden, hvis de vilde give sig til at arbejde der. Et Bibliotek yder Mulighed for almen Belæring selv for ret ukyndige Mennesker; Arbejdet i et Bibliotek er i saare mange Tilfælde rent receptivt og behøver i al Fald ikke at være andet, medens Benyttelsen af Arkivets Skatte i de aller fleste Tilfælde har en — mere eller mindre omfattende — Produktion til Formaal, er produktiv.

Det er derfor ganske urigtigt at gaa ud fra, at det gælder om at

drage alle mulige Mennesker til Arkivet. De, der bruger Arkiverne og overhovedet kan bruge dem, er først og fremmest Staten, hvem Arkivet skylder sin Opstaaen og som desuden yder Midlerne til dets Bestaaen. Dernæst er der Gruppen af Historikere af de forskellige Slags, derunder ogsaa Personalhistorikerne. Staten har ved Oprettelsen af Arkiver først og fremmest sine egne, administrative Interesser for Øje. Derefter kommer i anden Række Historikerne, d. v. s. Videnskab og Kultur, som jo ogsaa af Staten anerkendes som saa betydningsfulde for Almenheden, at der ofres store Summer herpaa. Men endelig strækker Staten sig for Arkivvæsenets Vedkommende saa vidt, at den ogsaa giver Lejlighed til en Benyttelse af Arkiverne til Arbejde, der kun har ren privat Interesse og af Staten maa betragtes som Luksusarbejde. Men Staten kan med en vis Ret kræve, at Udgifterne derved ikke stiger uforholdsmæssigt, at det Arbejde, der kommer i første Række, ikke hæmmes derved, og endelig at Arkivernes Bestand ikke udsættes for Fare derved.

Det vil sikkert ikke være nødvendigt at gaa nærmere ind paa Arkivernes Historie. Deres Opstaaen er velkendt gennem A. D. Jørgensens »Udsigt over de danske Rigsarkivers Historie«. Det er Statens Dokumenter, der danner den langt overvejende Hovedmasse af Rigsarkivets Bestand, der derfor ogsaa først og fremmest opbevares af Hensyn til Statens, Almenhedens, Tarv. Men heraf følger saa atter, at Staten som saadan ikke har nogen direkte Interesse i den private Forskning. Statens Opgave er at værne om Undersaatternes almene Interesser, indadtil som udadtil, medens den overlader Varetagelsen af Undersaatternes Særinteresser til disses egen Røgt.

Dette spiller en Rolle m. H. t. Arkivernes Indhold. Statens Administration frembringer, efterhaanden som den griber mere og mere ind i Borgernes daglige Liv, en stadigt voksende Mængde Aktstykker, der vedrører de Enkelte paa et vist Tidspunkt, men ud over dette ikke har nogen Interesse for Staten. Før eller senere kommer det Tidspunkt, da Arkiverne ikke kan rumme mere, og man nødsages til at gaa til Kassationer. Paa disse anlægger man naturligvis det Synspunkt, at kun det bevares, der har Betydning for Staten, for Almenheden, det øvrige tilintetgøres. Det er jo almindeligt bekendt, at man i Tyskland endnu den Dag i Dag ikke vil indlade sig paa i nogen væsentlig Grad at bevare Aktstykker, der ikke har Interesse for Staten, men hævder, at hvad der kun har Interesse for Undersaatterne som private Mennesker, det kan Staten ikke indlade sig paa at ofre Plads, Tid og Kræfter paa.

Ogsaa her i Landet har det Synspunkt været gældende. De fleste Tilstedeværende kender af egen Erfaring Virkningen af de haardhændede Kassationer i Danske Kancelli, ved hvilke store

Masser af Arkivalier, som Personalhistorikerne nu vilde give meget til at kunne faa frem, skaanselsløst er vandrede i Papirsmøllen.

Man sig ikke, at dette er uforsvarligt. Det er i mange Tilfælde højst beklageligt for den personalhistoriske Forsker, men Staten som saadan lider intet Tab derved, og den, der f. Eks. paa nært Hold har været Vidne til den rivende Fart, med hvilken Rigsarkivets Bestand er vokset siden Indflytningen i den nye Arkivbygning og i Landsarkiverne, vil sikkert kunne forstaa, at en ubegrænset Udvidelse af Opbevaringsstedet er umulig. Der kommer en Tid, da Staten bydende maa kræve Stoffet sigtet, og da maa Staten først og fremmest spørge om, hvad Almenhedens Tarv kræver bevaret. Ud fra dette Synspunkt er tidligere Tidens Kassationer ikke saa uforstaaelige.

Noget andet er, at Staten har faaet Øjet op for, at ikke blot Historikernes, men ogsaa Personalhistorikernes videnskabelige Arbejde kan føre til Resultater, der kan faa Betydning for Opfattelsen af Statens og dens Beboeres Tarv, og ligesom Videnskaben paa mange Omraader har fundet Værdier i Stofmasser, der tidligere var upaaagtede, saaledes har ogsaa Personalhistorikerne gennem deres Forskning skabt Værdier for Almenheden, der vil medføre, at Kassationerne vil blive omlagt paa et noget andet Grundlag og blive gennemført med mere nænsom Haand end i svundne Tider. Men man maa ikke være blind for, at Staten ikke i det Uendelige kan ofre Plads for Opbevaring af alt, hvad der aflejres i Administrationen, og at Kassationerne saa først og fremmest vil komme til at omfatte Akter af rent personlig Art. Det vil være Fremtidens Personalhistorikere, der ogsaa her stærkest vil komme til at lide under Følgerne af Kassationerne.

Men Staten anvender ikke blot sine Midler til Arkivbygninger, den yder ogsaa de nødvendige Beløb til Ansættelse af Arkivpersonalet, hvis Opgave det er at ordne og bevare Arkivalierne og være de Vejledende ved deres Benyttelse. Blandt dem, der benytter Arkivalierne, kommer atter Staten selv i første Række. Publikum kender som Regel kun saare lidet til Administrationens Benyttelse af Arkiverne, og dog ligger her jo Statsarkivernes fornemste Opgave. Administrationen maa, for at kunne udføre sit Arbejde, atter og atter ty til Arkiverne for i disse at faa fremdraget de ældre Akter, paa hvilke Nutidens Samfundsliv hviler. Atter og atter maa Arkivets Tjenestemænd assistere ved eller selv foretage Undersøgelser, uden hvilke Administrationens Arbejde vilde savne det historiske Grundlag, der sikrer Kontinuiteten i Landets Udvikling. Tiendeafløsningen gav saaledes Anledning til mange, meget dybtgaaende Arkivundersøgelser for at udrede, hvilke Afgifter der var Tiender og skulde afløses, og hvilke ikke, og, for at

tage et andet Eksempel fra den nyeste Tid, Adskillelsen af Borgmester- og Byfogedembederne, de folkevalgte Borgmestres Fremkomst, medfører store Undersøgelser om disse Embeders Lønninger og deres Oprindelse af Hensyn til den fremtidige Fordeling af Lønningsbyrderne, Undersøgelser, der som Regel maa gaa langt tilbage og kræver omfattende Udredelser paa Grundlag af de historiske Aktstykker.

Det er altsaa klart, at de Krav, som Administrationen, d. v. s. Almenheden, stiller, absolut maa honoreres og maa komme i første Række. Men dette har ikke udelukket og vil ikke udelukke Arkivernes Benyttelse ved andre end Statens Tjenestemænd. Og her kommer vi til den Del af Arkivets Benyttere, der i snævrere Forstand fremtræder som Publikum: de forskellige Grupper af historiske Forskere, og iblandt dem Personalhistorikerne.

Det er selvfølgelig ganske udelukket, at nogen kunde tænke sig at sætte Skranker for den historiske Forskning ved Henvisning til det Arbejde, som den kræver af Arkivpersonalet. Staten har stillet Lokaler til Raadighed, hvor Forskerne kan benytte Arkivalierne, og Personale, der ikke blot skal ordne og bevare Arkivernes Fonds, men tillige yde den fornødne arkivalske Vejledning og fremtage, hvad de Besøgende har Brug for.

Historiske Forskere vil ogsaa sjældent kræve noget uoverkommeligt Arbejde med H. t. Fremtagning o. lign., og er Materialet først fundet frem, vil der i det Fremtagne altid være saa meget Stof, der skal gennemgaa og bearbejdes, at Arkivpersonalets Tid ikke i nogen uoverkommelig Grad beslaglægges. Desuden er jo de historiske Forskeres Antal saa begrænset, at der heller ikke heraf kan rejses Krav om Indskrænkning af det paakrævede Arkivarbejde.

Men noget ganske andet er det med Personalhistorikerne. Men Personalhistoriker og Personalhistoriker er to Ting. Vort Land tæller en Række betydelige Personalhistorikere, der virkelig er Historikere og hvis Arbejde baade med H. t. Betydning og videnskabelig Vægt kan sidestilles med de egentlige Historikeres. Men jævnsides med denne findes der et stort Antal Personalhistorikere, Genealoger, lige fra dem, der med videnskabelig Grundighed udarbejder Slægtebøger af mere eller mindre almen Betydning, og ned til dem, der for deres Fornøjelses og private Interesses Skyld udarbejder Stamtavler over tit ganske betydningsløse Slægter og hvis Arbejde, uden at træde dem for nær, kun kan betegnes som ganske ligegyldigt for Almenheden. Intet er mere naturligt, end at en Mand ønsker at lære sin Slægt at kende, og som Forholdene er nu, vil selv den, der ganske mangler Forudsætningerne for videnskabeligt Arbejde, forholdsvis let kunne lære at udarbejde en Stamtavle eller en

Anetavle, der tilfredsstillter hans egne Fordringer, selv om den i Virkeligheden er blottet for al reel Betydning.

Og hvad disse Forskeres Arbejde betyder for Arkivtjenestemændene, gør Publikum sig vist ikke altid Begreb om. En Personalhistoriker kan, for at finde en enkelt Dato, være nødt til at gennemgaa lange Rækker af Protokoller og Pakker. Hans Arbejde volder gennemgaaende ikke synderlig Vanskelighed m. H. t. Opsporingen af det Materiale, der skal benyttes, men til Gengæld kræver det tit en Transport af Arkivmasser, der kan danne hele Bjærg. Gehejmearkivet kunde nøjes med et lille Kontor, hvor de Besøgende var omtrent lige saa faatallige som Personalet. Rigsarkivet kunde i den gamle Bygning nøjes med en Sal med 4 Borde à 8 Pladser, Personalet medregnet. Nu er det ingen Sjældenhed at se den nye store Læsesal fyldt med Besøgende, af hvilke Personalhistorikerne udgør den langt overvejende Del. Og medens Personalet endnu for forholdsvis faa Aar siden bar alle Arkivalierne ind og ud, er det nu ikke saa sjældent, at der maa køres hele smaa Vognlæs hen til Læsesalen til de Besøgende, og i Landsarkiverne kan man atter og atter blive Vidne til, at Arkivalierne taarner sig op i saadanne Bjærg, at de næsten begraver de Besøgende.

Det er dette Forhold, der f. Eks. bevirkede, at afdøde Rigsarkivar, Dr. Secher bestemte, at ingen Besøgende maatte faa udleveret mere end 50 — halvtredsindstyve — Pakker og Protokoller om Dagen. I Praksis overholdes denne Bestemmelse ikke; Tallet 50 naas ikke saa helt sjældent og overskrides endogsaa, uden at der, saa vidt jeg ved, nogensinde fra Personalets Side er gjort Brug af den Secherske Bestemmelse, som de fleste Besøgende vist ikke engang kender.

Det er ogsaa dette Forhold, som har fremkaldt den før omtalte Debat paa de tyske Arkivdage. I Arkiver, hvor Personalet ikke er stort, maa saadanne Masseekspeditioner jo virke stærkt hæmmende paa Personalets øvrige Arbejde. Man har i Tyskland bl. a. foreslaaet at tage en vis Afgift for hver Ekspedition for derigennem at virke regulerende, men det har dog ikke vundet synderlig Tilslutning. Enighed har man ikke opnaaet herom.

I en Del andre Lande er en saadan Benyttelse af Arkiverne ganske udelukket. Saaledes maa i England, hvor der tillige kræves en Afgift for hver Ekspedition, ikke mere end tre Sager fremlægges paa engang, i Ungarn ikke mere end 25.

Herhjemme maa Forholdene i den Henseende jo siges at være ideelle, men de har jo rigtignok ogsaa gentagne Gange krævet en Forøgelse af Personalet, og tiltager den personalhistoriske Forskning med samme rivende Fart som i de sidste 20 Aar, vil Staten sikkert engang blive nødt til at kræve en Begrænsning. En ube-

grænset Udvidelse af Personalet af Hensyn til Personalhistorikerne kan man ikke vente at faa tilstaaet.

Sagen har tilmed en anden, nok saa alvorlig Side. En af Arkivets vigtigste Opgaver er Bevarelsen af Arkivalierne. Bøger paa et Bibliotek kan dog som Regel erstattes med nye Eksemplarer, og drejer det sig om sjældne Eksemplarer, tager Bibliotekerne jo særlige Forholdsregler til deres Bevarelse. Men Arkivalierne kan ikke erstattes; med den stadigt og stærkt forøgede Benyttelse af visse Arkivalier, som personalhistorisk Forskning medfører og som sikkert ikke foreløbigt vil aftage, siger det sig selv, at disse Arkivalier — og det er jo for en stor Del bestemte Grupper, det gaar ud over — vil være udsat for et stærkt Slid, ja ligefrem for fuldstændig Ødelæggelse. Lad mig nævne et Par Eksempler: Folketællingerne er for en stor Del skrevet paa yderst slet Papir. Medens der for en Snes Aar siden kun med Maaneders Mellemlum fremtoges enkelte Pakker af dem, maa der nu dagligt til Rigsarkivets Læsesal fremtages Snesevis af dem. Ved Benyttelsen rives der Flænger i dem, det skørnede Papir brister, Arkene rives over o. s. v., og langsomt, men sikkert gaar saaledes et vigtigt historisk Kildemateriale sin Undergang imøde. Indbinding af dem, en meget bekostelig Historie, kan maaske udsætte Ødelæggelsen, men ikke hindre den.

Eller tænk paa de ligesaa uerstattelige Kirkebøger, dette fortrinlige Materiale, som Danmark vistnok før noget andet Land har forstaaet at vurdere og søgt at værne om ved at samle dem i Landsarkiverne. Atter og atter bæres de samme Stabler af Kirkebøger ind paa Læsesalene og ud igen. Tallene løber op i Tusindvis om Aaret! Hvor forsigtige end de Besøgende er og hvor opmærksomt end Tilsynet er, kan det dog ikke forhindres, at der ved Ombladning rives Flænger i Bladene og tilføjes dem anden Beskadigelse, der i det lange Løb kan blive skæbnesvanger for de gamle værdifulde Protokoller. Eller lad mig nævne Tingbøgerne, Skiftesagerne, Skøde- og Pantebøgerne osv. De talrige nye Indbindinger viser tydeligt, hvor stærkt Sliddet er. Tilmed er jo ikke alle Besøgende lige varsomme med dem. Hvor mange af dem er ikke af hensynsløse Besøgende makuleret med Blyantsstreger trods Personalets Agtpaagivenhed.

Der er fremkommet mange Forslag til at bøde paa disse Forhold, men intet virkelig godt. Man har foreslaaet at tage Afskrifter af de vigtigste, mest truede Arkivalier. Ja, hvis det drejede sig om nogle Hundrede eller Tusinde Ark. Men det drejer sig om Hundredtusinder. Hvilket Arbejde og hvilken Bekostning! Kan nogen tænke sig; at Staten vil bevilge Penge dertil? Man har foreslaaet kun at udlevere dem i de Tilfælde, hvor de virkelig vil blive anvendt med Udsigt til Nytte. Men hvem vil sætte Staten til Dommer over

det Arbejde, der her ydes! De dygtige Personalhistorikere har ogsaa engang været Begyndere; og hvem skulde drage Grænsen mellem Kvalificerede og Ikke-Kvalificerede?

Der er kun én Ting at gøre: Naar Arkivalierne begynder at blive saa medtagne, at deres Eksistens er truet, maa Adgangen til dem standses. Der er ingen anden Maade at bevare dem paa. Forhaabentlig sker dette sent. Men det er en Forholdsregel, der kan blive nødvendig. Ved Reparationer, Ombinding, Zaponering osv. osv. søger man at hæmme Ødelæggelsen. Men alt dette sinker den kun. Maaske vil det vise sig, at Interessen for Slægtsforskning atter vil aftage, og dermed vilde Spørgsmaalet løse sig selv. Ellers vil det Tidspunkt sikkert indtræde, da man maa gribe til skarpere Forholdsregler for at redde de historiske Skatte, som vore Arkiver huser. Hvis disse Skatte endda kun havde Interesse for Personalhistorikerne, men man maa jo ikke overse, at mange af disse Arkivalier har den største Betydning ogsaa for andre Grene af Videnskaben eller for Staten eller det praktiske Liv, men det er Personalhistorikerne, der ved den stærke Benyttelse er den væsentlige Fare for deres Bestaaen. Tingbøgernes og Kirkebøgernes kulturhistoriske Betydning er jo uomtvistelig, og t. Eks. Skøde- og Pantebøgerne har endnu den Dag i Dag saa stor Betydning for det praktiske Liv, at de ikke er afleveringspligtige. Hvor det drejer sig om slige Arkivalier, der maa Staten have Ret til, hvis der viser sig at være Fare for Ødelæggelse, at standse den almindelige Benyttelse af dem og kun i visse særlige Undtagelsestilfælde at give Adgang til dem.

Der er endnu en anden Maade, paa hvilken Publikum lægger Beslag paa Arkivtjenestemændene. De Besøgende er ved deres Studier henvist til at søge Vejledning hos Tjenestemændene m. H. t. Arkivernes forskellige Bestanddele. Selv om en Besøgende gennem sit Arbejde lærer store Dele af Arkivet at kende, vil der altid være Tilfælde, i hvilke han er nødsaget til at gøre Brug af Tjenestemændenes særlige Kendskab til Arkivet. Denne Vejledning er en af Hovedopgaverne for Personalet paa Læsesalen, der desuden altid kan tilkalde de Tjenestemænd, der ved deres specielle Kundskab kan løse vanskeligere Spørgsmaal af arkivteknisk Art. Men ogsaa ved denne personlige Beslaglæggelse af Arkivtjenestemandens Tid er der Mulighed for Misbrug og derfor en vis Nødvendighed for Begrænsning af de Krav, der stilles af Publikum.

Der indfandt sig for nogle Aar siden en ganske ung Mand paa en femten Aar, en Skoleelev, som ønskede at udarbejde sin Stamtavle. Trods den unge Alder syntes man ikke, at man ligefrem vilde afvise ham; han fik en Folketællingspakke at begynde med. Lidt efter kom han hen til den Tilsynshavende og spurgte, om Arkivet ikke ejede en Lærebog i dansk Skrift, saa han kunde lære

de danske Bogstaver at kende. Saa var der intet andet at gøre end at sende ham hjem og bede ham vente med Arkivstudier, til han var mere erfaren i Skriftlæsning.

Men hvis der nu kommer en ældre Mand, en afskediget Embedsmand ell. lign., der heller ikke kan læse dansk Skrift, for ikke at tale om ældre Skrift, hvad saa? Han vilde sikkert føle sig krænket, hvis Arkivet rent ud erklærede, at han først maatte lære at læse, inden han drev Arkivstudier. Og dog er der intet andet at gøre. Skriftlæsning er en meget lidt udbredt Kunst. Men Arkivet kan dog ikke anvende Personalets Tid til Læseøvelser for Publikum.

Noget ganske andet er det, at der altid findes Steder, der er vanskelige at tyde, selv for meget dygtige Skriftlæsere. Der vil ingen Arkivtjenestemand undslaa sig for at yde sin Assistance endog i ret udstrakt Grad. Men en vis Fordannelse maa den Besøgende medbringe. Der er intet i Vejen for, at en Besøgende kan faa udleveret Arkivalier, saa at han i Arkivet kan øve sig i Skriftlæsning, han maa blot selv gøre Arbejdet og ikke kræve det gjort af andre.

Det hænder ogsaa meget ofte, at en Besøgende henvender sig til Personalet med Anmodning om at faa Arkivalier vedrørende en Person, der er blevet et eller andet omtrent paa den og den Tid. Nu vil han gerne have, hvad »Arkivet har om den Mand«. Saadanne Spørgsmaal, der kræver Gennemgang af hele Rækker af Protokoller, kan Arkivet ikke indlade sig paa at besvare. Det vilde let føre til, at største Delen af Personalet befandt sig til Stadighed ude i Magasinerne beskæftiget med at »finde Aarstal« til de Besøgende. Her maa Arkivet forlange, at den Besøgende selv gør Arbejdet, og navnlig at vedkommende i Forvejen har gennemgaaet de trykte Kilder. Overhovedet maa Arkivet i al Almindelighed kræve, at den Besøgende har sat sig grundigt ind i det trykte Materiale, der foreligger om hans Æmne. Der er jo efterhaanden udgivet saa mange Hjælpemidler, at der i de fleste Tilfælde kan gøres et betydeligt forberedende Arbejde, inden Arkivstudierne paabegyndes. Arkivets Opgave er »Hjælp til Selvhjælp« og kan og maa aldrig blive andet.

Derimod er jeg ganske uenig med Gehejme Arkivraad Dr. Grotefend i Schwerin, naar han paa den 5. tyske Arkivdag krævede, at den Besøgende overfor Arkivtjenestemanden skulde gøre Rede for, hvad han allerede ved og for Arten af sit Arbejde, om det er en Stamtavle eller en Anetavle, han vil udarbejde, og ligefrem vil lede den Besøgendes Arbejde. Arkiverne har ingen som helst Ret til at blande sig i en Besøgendes Lyst til at ofre Arbejde paa usandsynlige Hypoteser, saa lidt som Arkivet har Ret til at beskæftige sig med Kvalifikationerne af de Besøgendes Arbejde. Arkivtjenestemændene er Tjenestemænd, ikke Formyndere for de Besøgende.

De kan kun afvise overflødig Beslaglæggelse af Arkivets Tid og Kræfter.

Dette finder særlig Anvendelse paa de skriftlige Henvendelser til Arkivet. Det er ikke usædvanligt, at der indløber Skrivelser med lange Rækker Forespørgsler. En af de tidligere Arkivtjenestemænd modtog saaledes engang en Skrivelse med 95 Spørgsmaal, for en stor Del af meget omfattende Art. Her synes mig de danske Arkivers Standpunkt det eneste rigtige: Enkelte Spørgsmaal, der kan besvares uden særlig omfattende Undersøgelser, kan besvares, men som Regel maa Arkivet kræve enten personlig Nærværelse, eller Vedkommende maa lade en anden Person foretage de omspurgte Undersøgelser. Arkivet kan ikke strække sig videre i denne Henseende og kan højst tilbyde at anvise Forespørgeren en eller anden, der er villig til udenfor Arkivtiden som privat Arbejde at foretage de ønskede Undersøgelser.

Man kan her ikke fremføre den Indvending, at Vedkommende saa er ude af Stand til at faa sine Ønsker opfyldt. Det samme gælder jo paa andre Omraader. Man kan ikke gaa i det kgl. Teater uden at være i København. Paa samme Maade kan man heller ikke bo i Sydafrika og samtidigt drive Arkivstudier i København.

Hvad der er omtalt i det Foregaaende, vedrører alt sammen Arkivalierne i rent ydre Forstand. Jeg kommer nu til den anden Side af Sagen: Arkivaliernes Tilgængelighed ud fra Tidens og Indholdets Side.

Udlandet stiller sig her gennemgaaende betydelig mere afvisende overfor alle Forskere end Danmark, naar undtages Sverig og Østrig, hvor man stiller sig omtrent som i Danmark. I Preussen er Arkivalierne utilgængelige efter 1800; i England er Benyttelsen af Arkivalier fra Tiden efter 1760 udelukket; ældre Akter er tilgængelige for den historiske Forskning. I Frankrig er de sidste 50 Aars Arkivalier utilgængelige. I alle disse Lande kan der dog ved særlig Tilladelse for hvert enkelt Tilfælde opnaas Adgang til yngre Arkivalier. Italien undtager kun Arkivalierne fra de sidste 30 Aar fra Benyttelsen, men lukker til Gengæld for alle Arkivalier af rent personlig Art.

I Danmark er Grænsen sat ved Aaret 1848, det Aar, der ved Centraladministrationens Omordning satte en skarp og derfor naturlig Grænse i Arkivvæsenet for Hovedarkivets Vedkommende. Paa andre Omraader er Grænsen sat nærmere ved Nutiden: Folketællingerne er tilgængelige til 1880, Kirkebøgerne indtil 30 Aar fra det løbende Aar osv.

En ganske særlig Undtagelse herfra danner Kongehusets Arkiv, der kun er tilgængeligt til 1770, d. v. s. til Struenseetiden. Grænsen er sat her af en vis Ængstelse for Misbrug af dette vanskelige Stof.

At dette kan misbruges, har vi for ganske faa Aar siden haft et godt Eksempel paa, idet en nu afdød Forfatter udgav en saakaldt historisk Bog om Caroline Mathilde og Struensee, der ganske aabenlyst fremtraadte som Spekulation i Skandalen. Bogen viser tilfulde, at der dels i Afskrift dels trykt eksisterer saa fyldige Oplysninger om denne Sag, at det ikke spiller nogen synderlig Rolle, om de i Rigsarkivet beroende Akter er tilgængelige eller ej.

Kongefamiljen indtager som Landets fornemste Slægt med sine store repræsentative Opgaver indadtil og udadtil en ganske særlig Stilling, som efter min Mening berettiger til at fastholde skarpere Betingelser for Adgangen til Kongehusets Arkiv, hvor det drejer sig om dette som Slægtsarkiv. Derimod bør dets politiske Virksomhed kunne underkastes Historiens Kritik paa samme Maade som al anden politisk Virksomhed, for hvilken Aaret 1848 er sat som Grænse. Som Politiker maa Kongen dele Skæbne med sin Samtid, paa hvis politiske Liv han fremfor nogen har haft saa stor Indflydelse.

Der er hyppigt bleven fremsat Krav om at faa denne Grænse, Aaret 1848, flyttet. Man hævder, at man uden Skade kan frigive Arkivalierne f. Eks. indtil 1870. Endnu for faa Aar siden, før Krigens Udbrud, vilde jeg ikke have været tilbøjelig til at gaa med hertil, men Krigen har paa saa mange Maader vist, hvor stor Betydning Arkivalier faktisk har, som man har været tilbøjelig til at betragte som betydningsløse paa Grund af deres Alder, at jeg ingenlunde synes, at man kan slappe Bestemmelserne her. De fleste Tilstedeværende vil sikkert i Telegrammerne have lagt Mærke til, hvorledes Tyskerne under deres stærke Fremrykning i de første Krigsaar overalt først og fremmest slog ned paa Arkiverne, førte dem bort og undersøgte dem, og det var ikke blot de moderne Aktstykker, der knapt nok endnu kan kaldes Arkivalier, men det var ogsaa i høj Grad ældre Arkivalier. Jeg behøver ikke at minde om, at Belgiens internationale Stilling hviler paa en Traktat af 1839, og i de aller-sidste Uger har, efter de telegrafiske Meddelelser, Italienerne af Østrig forlangt udleveret Arkivalier, som hører hjemme i Italien og som Østrigerne for et Par Menneskealdre siden har ført bort.

Krigen har vist, at de tilsyneladende livløse, gulnede Papirer i Arkiverne har en Livskraft, der varer længere end mange Slægtled. Det er derfor rimeligt, at Staten med særlig Omhu tager Vare paa dem og ikke gør dem til Fællesgods for alle dem, hvem et øjeblikkeligt Indfald eller et Modelune giver Lyst til at kaste sig over dem.

Jeg tænker her, som De nok forstaar, paa Aktstykkerne for vort eget Lands Historie fra 1848 og fremefter. Hvis der paa det nuværende Tidspunkt blev givet almindelig Adgang til dem, vilde en Sværm af mere eller mindre kvalificerede Mennesker kaste sig over dem for at udnytte dem, og der vilde fremkomme en Synd-

flod af Bøger og Afhandlinger, sikkert ikke til Gavn for Landets politiske Udvikling og næppe heller til Gavn for den historiske Forskning, som kræver Ro og Stilhed til sin dybtgaaende videnskabelige Granskning. De Forskere, for hvem disse Spørgsmaal er en Hjertesag og som med Videnskabens Alvor gransker vor Datids-historie, er jo heller ikke nu afskaaret fra Arkivalierne. Ved Dispensationer kan der gives og bliver der givet Adgang for dem, der har Forudsætningerne, til dette Stof, der ikke mindst for Tiden har den største Betydning for vort Land og som der derfor maa handles varligt med.

Den Beskyttelse, som Kongehuset og Staten saaledes gør Krav paa, har den enkelte Person ogsaa Ret til at forlange, og dermed kommer vi ind paa det Omraade, der specielt vedrører Personalhistorikerne.

En Personalhistoriker arbejder med det Stof, der i Ordets strængeste Forstand hører Privatlivet til. Han følger den Enkelte fra Fødslen til Graven, noterer hans Bryllup og lader hans Børn gaa frem paa Rad i Flok og Følge, og er det første af dem kommet til Verden indenfor et ikke ganske reglementeret Tidsrum efter Forældrenes Vielse, saa fortæller han os ogsaa det. Hvis han ikke kan forliges med sin Kone, men skilles fra hende i Fred eller Ufordragelighed, glemmes det ikke, og dør han engang fra et insolvent, stærkt behæftet Bo, hvor Arvingerne fragaar Arv og Gæld, saa er Skifteakterne jo en ren Lækkerbissen for Personalhistorikeren. Ja, hvis det er en virkelig Personalhistoriker og ikke blot en Genealog, saa bliver ikke blot alle disse Data granskede, men hans Hjærte og Nyrer lægges blot, og han og hans hele Slægt fremtræder med Gengivelse af Portræter, Underskrifter og særlig vigtige Aktstykker paa smukt glittet Papir som et nydeligt personalhistorisk Arbejde, der roses i Bladene baade for sit Udstyr og for sit paalidelige Indhold. Thi det er Kronen paa det Hele, at alt, hvad han meddeler, er den rene Sandhed og intet andet!

Nu vel, Kong Midas h a v d e Æseløren, men — han holdt ikke af at høre det.

Lad os tænke os et Eksempel: En Mand har det Uheld ikke at høre til de »saakaldte ægtefødte«; hans Moder var ikke gift. Det hænder. Han kommer godt frem, studerer, tager sin Eksamen osv. Han lærer et Pigebarn at kende, der er morsom og livlig, og da han alligevel foretrækker at lade sine Børn komme til Verden indenfor et lovformeligt Ægteskab, gifter han Pigen. Barnet kommer til Verden lovlig hurtigt efter Vielsen, men det hænder jo ogsaa! Desværre er Barnet ikke levedygtigt. Konen viser sig at være vel livlig for ham, saa at han maa tage sin Tilflugt til »Gemytternes Uoverensstemmelse«. Ogsaa det hænder. Manden er imidlertid en

flittig og dygtig Mand, der gør Karriere, gifter sig anden Gang og lever et lykkeligt Familjeliv med Kone og Børn, indtil han bliver saa gammel, at han er inde paa Jubilæerne. Saa rykker Personalhistorikeren frem. I en eller anden Jubilæumsbog eller Etat eller lignende kan han godt en skønne Dag se sig selv portræteret som ung og gammel, medens samtidigt i Teksten hans første Kone og deres Barn marcherer frem med de ominøse Aarstal og Datoer, samtidig med at der paa Forældrenes Plads er et gabende Hul, som selv den skønneste Sats ikke kan skjule!

Man vil indvende: Dette sker ikke. Maaske dog! Det kan i alt Fald ske. 30 Aar efter hans Fødsel kan enhver som helst Fremmed i Kirkebogen læse om hans Fødsel. Naar han selv er henved de 60, er hans første Vielse tilgængelig for enhver, Tilførslen om Barnets Daab ligeledes osv.

Og vil man indvende, at dette vel nok er rigtigt, men at det i Praksis ikke gaar saaledes til, fordi man der bruger sin Taktfølelse, saa maa jeg maaske læse et Par Linjer af en ikke ubekendt Forfatter for Dem:

I Jonas Lies Bog »Naar Sol gaar ned« — optræder en ung Mand, Apotekersønnen Paal Høeg, der er charmeret i Korpslæge Grunths Datter Terna. Han har fundet en morsom Beskæftigelse ved at dyrke det, som man i den lille norske By betegner som hans »Bykrøniker«. »Jeg tillader mig forresten at kalde det for Personalhistorie«, siger han. Og han siger et andet Sted til den unge Pige, Barndomsveninden Terna: »Har Du hørt, hvorledes jeg er kommet i Rigets Akt her i Staden?« — »Hvorfor? hvad —,?« svarer hun, »naa ja, for Bykrønikerne Dine«. »Her er«, svarer han, »som et Hvepsebol. Det surrer op med Snak for hvert Navn, det rygtes ud, at jeg rører ved. — — — — De gamle Familjer er hellige — ikke engang deres Olde- og Tipoldefædre tør man pege paa.«

»Man skal aldrig rode for langt tilbage i Slægten, siger Skotten, for det ender gerne i en eller anden Grænsøver«, bemærkede Bedstefader.

»Og her ender det i Kapergaster, som har slaaet sig op i Krigens Tid, og i underlige Eds- og Arvehistorier, før Familjerne ordnede sig til at bli honorable Firmaer som sig velstaaende Slægter sømmer. Men indiskret og udelikat og ondskabsfuldt og gravplyndrende er det af mig at sætte Lupen over disse Ting.«

Og at denne lille Bys Indignation har en berettiget Grund, oplyser Paal Høeg selv et andet Sted, hvor han om Resultaterne af sin personalhistoriske Forskning siger: »Jo længere én roder i slig en afsides Bys »gode gamle Dage«, des flere underlige Ting finder én. Saa meget fælt, der har gaaet for sig og krøbet bag de pæne Familjeheltene! — gjemt trefold dybt af Frygt for Skandale. Manden har holdt Paraplyen eller Konen Skørtet for«.

Skarpest fældes Dommen over hans Personalhistorie af Fru Stefanie Grunth, Korpslægens Hustru med sin underfundige, dobbelte Tilværelse som Korpslægens Hustru og Husvennens Elskerinde: »Jeg taaler«, siger hun, »ikke denne Herre med samt hans Aandrigheder og denne taktløse og upassende Oprippen af gamle, længst overgroede Familjeskandaler«.

Vi forstaar maaske ikke rigtigt hendes og Byens ømfindtlige Forargelse, men er den saa helt uberettiget? Jonas Lie siger intetsteds noget om Paal Høegs Formaal med Bykrønikerne. Det er øjensynligt kun hans personlige Interesse, der driver Værket. Om Bykrønikerne har en anden Betydning, faar vi ikke at vide, da det hele jo kun er en Episode i Skildringen. Men det fremgaar tilfulde, at ingen lægger nogen Hindring i Vejen for hans Forskning, men mange føler sig pinlig berørte ved at vide, at Slægternes gamle Skavanker blottes og fremdrages. Er det uberettiget, om man stiller sig afvisende overfor hans Virksomhed i den lille norske By, hvor man gør alt, hvad man kan, for at skjule Nutidens mindre tiltalende Forhold, og hvor man nu ser sin Slægts Fortid trukket frem fra den Glemsel, som man var saa glad ved.

Eller lad mig nævne en anden Personlighed, Goethe og hans Forhold til Friederike Brion. Om de personalhistoriske Undersøgelser, der er anstillede om disse to Mennesker, bruger en Forsker, der selv beskæftiger sig med dem, det Udtryk: »unanständige und hämische Schnüffelei in vieldeutigen Gemeinearchiven und Kirchenbüchern.«

Man vil om Jonas Lie maaske svare mig med en Henvisning til, at det er »Løgn og forbandet Digt«, og om Goethe, at Verdensstorhedens Omgivelser maa finde sig i en saadan Behandling. Maa jeg da fortælle en lille Episode, som ikke er nær saa interessant, men som er oplevet:

Til et af de smaa personalhistoriske Arbejder, som jeg har trykt, havde jeg faaet nogle Oplysninger af en endnu levende Mand. Som Tak sendte jeg ham et Par Særtryk, for hvilke han takkede elskværdigt, men han tilføjede en Bemærkning om, at det var trist at se, at Familien ikke havde været saa uangribelig, som han troede. Ligestraks forstod jeg ikke Manden; for Familien var virkelig efter min Mening meget hæderlig; men snart gik det op for mig, hvad han sigtede til: En af hans Forfædre havde for over 100 Aar siden haft en Kasseangel og var bleven afskediget og dømt derfor. Paa mig, der vidste, hvor almindelig Kasseangel var i Frederik VI's Tid i de vanskelige Aar, havde dette ikke gjort noget Indtryk, men vedkommende Mand havde følt sig meget ilde berørt af denne Oplysning, som jeg havde betragtet som ganske uskadelig.

Hvor stærk denne Følelse for Slægtens Ære er, dokumenteres paa en ganske rørende Maade af en lille Episode, der engang hændte

i et af vore Landsarkiver. En gammel Frøken rekvirerede til Brug ved en Legatsag bl. a. sin Bedstemoders Daabsattest. Daaben laa saa langt tilbage, at hun ikke fik en skematisk Attest, men en Udskrift af Kirkebogen, hvoraf fremgik, at Kapellan N. N. og hans Kæreste havde 2. S. e. Tr. til Daaben en Datter, der fik Navnet osv. osv. To Dage efter kom der et fortvivlet Brev fra hende; om det virkelig var muligt, at hendes Bedstemoder var et uægte Barn og at hendes Oldeforældre, Præstefolkene ikke havde været viede. Arkivet kunde jo heldigvis trøste hende med, at nu er ganske vist ens Kæreste ikke ens Kone, men dengang var ens Kone endnu ens Kæreste, og at Familjens Ære saaledes var uangribelig.

Vi, der vidste Besked, smilede ad hende, men hun havde sandelig ikke smilet, da hun fik Daabsattesten.

Forholdet er jo nemlig, som ovenfor berørt, det, at der ikke er noget som helst i Vejen for, at en Personalhistoriker kan offentliggøre i næsten ubegrænset Grad alle de Oplysninger, som han kan faa fat paa endog om endnu levende Personer uden at spørge dem. Jeg ved ganske vist ikke, om der bagefter kan rejses Paatale herfor, men det vilde jo kun bidrage til at gøre Sagen til en »celeber« Sag, som gik sin Runde gennem alle Blade og dermed var »ude over hele Byen«, som man siger.

Man har heller ikke været blind for dette Fænomen. Dr. Secher skrev i sine Bemærkninger i Debatten om Dr. Hagedorns Foredrag i Lübeck 1908, at Personalhistorikernes Ret til at beskæftige sig med en hvilken som helst Familie aldrig havde voldet Skade: »Daraus ist bei uns niemals irgend ein Übel entstanden«, hedder det, med spatieret Skrift, og han fortsætter, ligeledes understreget: »Gegen unpassende, die Interessen einer Familie schädigende Publicationen schützt das Strafgesetz genügend.« Men dette er jo ganske urigtigt. Det er muligt, at Dr. Secher har Ret i, at der kan rejses Paatale, men hvorledes vil han skaffe Erstatning for »aandelig Svie og Smærte«? Og Forholdet er jo tilmed, som allerede berørt, det ejendommelige, at det, der er offentliggjort, er Sandhed og ikke Bagvaskelse! Der kan føres juridisk fuldgyldigt Sandhedsbevis for det, Sort paa Hvidt!

Man vil indvende, at slige Tilfælde er Undtagelsestilfælde og at der sjældent sker Misbrug af Arkivalier af denne Art. Men alle Lovovertrædelser er ogsaa Undtagelsestilfælde, og Loven beskæftiger sig dog netop med dem; og at Misbrugene er sjældne, hvorledes bevises det? Mon, fordi Sagsanlæg vistnok aldrig er forekommet i en saadan Sag? Den, der rammes her, tier netop stille for ikke at hvirvle endnu mere Støv op.

Dr. Secher har ogsaa selv faaet en Fornemmelse af, at den

omtalte Sætning vist ikke var ganske uangribelig. Han har senere gjort et Forsøg paa det, der bl. a. hører til Arkivets Opgaver, at forebygge Misbrug, nemlig ved at indføre en Bestemmelse om, at Besøgende, der beskæftiger sig med Arkivalier fra det 19. Aarh., skal underskrive en saalydende Erklæring: »Jeg forpligter mig til at benytte de mig forelagte Akter med *D i s k r e t i o n* og særlig til ikke at publicere noget om personlige Forhold, som vil kunne kompromittere de omhandlede Personer eller deres nulevende Efterkommere, samt i Tvivlstilfælde ikke at tage Afskrifter af andet, end hvad der er fundet tilstedeligt af Afdelingschefen.«

Jeg tvivler paa, at denne Erklæring er betryggende, thi hvem tror, at han ikke selv er i Besiddelse af den eneste sande Diskretion? Og hvem skal afgøre, om der foreligger Tvivlstilfælde? Den Besøgende selv! Thi Arkivtjenestemanden læser jo som Regel ikke Arkivalierne. Personalhistorie kræver i disse Tilfælde Takt, og om Takt vil Meningerne altid være delt. Det omtalte Tilfælde med Embedsmanden med Kasse mangelen viser jo tydeligt, hvor usikkert det personlige Skøn er.*)

Nej, Englænderen har Ret, naar han siger: »Prevention is better than cure.« Selv om der virkelig ikke var indtruffet et eneste Tilfælde af Misbrug, saa vilde dette kun bevise vore Personalhistorikers høje moralske Standpunkt, men ikke, at Misbrug ikke saare let k a n finde Sted. Her maa der træffes forebyggende Forholdsregler. Efter min Mening bør baade nulevende Personer og deres Forældre være sikrede mod Offentliggørelser om deres private Forhold. Det utilgængelige Tidsrum for Kirkebøger, Folketællinger o. lign. bør mindst være 66 Aar. Kun naar vedkommende dokumenterer, at det er deres egen Slægt, de beskæftiger sig med, bør der gives dem Adgang til Oplysninger af saa ny Dato. Ganske vist kan Familjemedlemmer ogsaa være indiskrete, men indenfor Familjens Kreds maa Slægten selv holde Justits. Jeg tror, at dette ikke vil volde saa store Ulæmpen, som det ved første Øjekast ser ud til; om de to sidste Slægtled kan man dog som Regel faa Oplysning af Familien selv, og desuden kan der jo her, som overhovedet i alle de omtalte Forhold, gives Dispensation, hvis den ønskede Oplysning er uskadelig. Men Arkivet vil derigennem faa bedre Lejlighed til at forebygge de Misbrug, som i alt Fald er tænkelige og som sikkert ogsaa har fundet Sted.

*) Siden dette Foredrag blev holdt, er der kommet mig et nyt Eksempel for Øje paa, hvad der kan præsteres paa dette Omraade. I »Berl. Tid.« for $12/5$ d. A. nedlagde Hr. Paul Damkier en ligesaa berettiget som naturlig Protest imod, at man ved Offentliggørelsen af Brevvekslingen mellem Digteren Carl Snoilsky og hans Venner har medtaget et Brev fra Herman Bang, som deri skriver: »Paa en Ting ved jeg, jeg kan stole trygt, at dette Brev aldrig bliver kendt af andre end Dem og Deres Hustru.« Naar dette sker ved det grønne Træ!..

Alt det her sagte drejer sig om Statens Arkivalier. Der er imidlertid en Gruppe til, overfor hvilken der maa anvendes endnu mere Forsigtighed, nemlig Brevsamlingerne, Privatarkiverne. Om Ejendomsretten og Retten til Udgivelse af Breve er der skrevet og talt ikke saa lidt, og Spørgsmaalet er jo ogsaa meget vanskeligt. Det bunder jo i Spørgsmaalet: Hvem er den retmæssige Ejer til et afsendt og modtaget Brev? Sidst er dette Spørgsmaal vistnok behandlet af Bibliotekar Julius Clausen i et Par Artikler »Brevene og Livet« i Berlingske Tidende for 27. og 29. August 1918. Saavidt jeg kan se, tager Jul. Clausen ikke selv Stilling til Spørgsmaalet. Mig vilde det forekomme rimeligst, om der til en Udgivelse krævedes baade Afsenderens og Modtagerens Samtykke. Dette Spørgsmaal vil imidlertid næppe volde Arkiverne synderlig Vanskelighed. Gennemgaaende er nemlig Brevejerne blevne forsigtige ved de Indiskretioner, der er sket i den sidste Menneskealder paa dette Omraade, ja tildels endog skræmte. Der er sikkert tilintetgjort ikke helt faa Brevsamlinger i den sidste Menneskealder af Folk, der ikke ønskede Fremmedes Indblik i deres Forhold. Og de, der afgiver saadanne Samlinger til Arkiverne, fastsætter saa godt som altid Bestemmelser for deres Tilgængelighed. Og derved bliver Arkiverne i det Væsentlige fri for Ansvar.

Dermed har jeg i alt Væsentligt sagt, hvad jeg havde paa Hjærte og ansaa for egnet til at fremkalde en Diskussion. Det vil sikkert blive hævdet, at jeg har gjort baade Lys og Skygge skarpere og derved Modsætningerne grellere end de i Virkeligheden er. Det er sket for lettere at faa en Debat igang. Jeg har ligesaa lidt som nogen Arkivmand overhovedet det Ønske at hæmme Forskningen paa noget Omraade. Tværtimod! Jeg har ofte beundret dem, der taalmodigt Aar efter Aar ofrer Time paa Time paa Undersøgelser om deres Slægt. Der lyser gennem dette taalmodige Arbejde, som vi saa tit bliver Vidne til i Arkiverne, ogsaa hos de Uøvede, en Kærlighed til Slægten, som jeg altid med dyb Ærbødighed vil bøje mig for og som enhver Arkivmand vil søge efter Evne at støtte og hjælpe. Den, der var med til vort sidste Møde, var der Vidne til den skønne og inderlige Glæde, hvormed Slægtsforskningen belønner sine uselviske Dyrkere.* Slige Tilfælde viser, at der i dette Arbejde banker et Hjærte, Slægtsfølelsens varme Hjærte. Og denne Følelse maa ikke blot støttes og fremmes, hvor det kan ske, men der maa i ikke mindre Grad fredes og værnes om den, saa sandt som Slægtsfølelsen ikke blot er Kærnen i al Personalhistorie, men er den Samfølelse, der som en gylden Traad gaar gennem Slægten fra Fader til Søn og af de mange Enheder skaber den store Helhed, Maalet for Personalhistorien: **S l æ g t e n**.

*) Professor Heegaards varmt følte og fængslende Foredrag paa Mødet den 7. Januar 1919.